

THE ROLE OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN THE SOCIAL-EMOTIONAL DEVELOPMENT OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Esmira Aghayeva

Ph.D. student at the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan

E-mail: aagayevaesmira@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-9691-5009>

Abstract: The article discusses the importance of extracurricular practical activities, which are connected to the curriculum yet organized outside regular class hours, in the social, emotional, physical, psychological, intellectual, and creative development of primary school students. In the rapidly evolving 21st century, the study explores how these extracurricular activities primarily affect students' self-awareness, worldview, speech development, and the cultivation of real-life skills, while also examining their potential benefits for children's mental, physical, psychological, social, creative, and academic growth. The article notes that extracurricular activities not only foster teamwork, communication, and leadership skills among primary school students but also promote academic success by enhancing time management and organizational skills, increasing a sense of responsibility, and improving overall attitudes toward learning. Another point analyzed is how implementing this methodology can become one of the successful factors contributing to a student's future educational outcomes and comprehensive development.

Keywords: primary education, student, extracurricular activities, social development, psychological development, physical development, academic development, skills.

DOI: 10.30546/2709-2488.2025.01.514

To cite this article: Aghayeva E. (2025). The role of extracurricular activities in the social-emotional development of primary school students. *Journal of Preschool and Primary Education*, Vol. 250, Issue I, pp. 66-75.

Article history: received – 24.01.2025; accepted – 26.02.2025.

CC BY 4.0. Authors expressly acknowledge the authorship rights of their works and grant the journal the first publication right under the terms of the Creative Commons Attribution License International CC-BY, which allows the published work to be freely distributed to others, provided that the original authors are cited and the work is published in this journal.

SİNİFDƏNKƏNAR FƏALİYYƏTLƏRİN İBTİDAİ SİNİF ŞAĞIRDLƏRİNİN SOSIAL-EMOSİONAL İNKİŞAFINDA ROLU

Esmira Ağayeva

Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutunun doktorantı

E-mail: aagayevaesmira@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-9691-5009>

Annotasiya. Məqalədə ibtidai sinif şagirdlərinin sosial, emosional, fiziki, psixi, intellektual və yaradıcı inkişafında mühüm rol oynayan, tədris proqramı ilə əlaqəli, lakin dərs saatlarından kənar təşkil edilən sinifdənkənar təcrübə fəaliyyətlərinin əhəmiyyətindən bəhs olunur. Texnologiyanın sürətlə inkişaf etdiyi XXI əsrdə sinifdənkənar fəaliyyətlərin, ilk növbədə, şagirdin özünü dərk etməsinə, dünya görüşünün, nitqinin formalaşmasına, real bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinə təsirləri araşdırılmış, bu fəaliyyət növlərinin uşaqların əqli, fiziki, psixi, sosial, yaradıcı və akademik inkişafına potensial faydaları təhlil olunmuşdur. Məqalədə qeyd edilir ki, sinifdənkənar fəaliyyətlər ibtidai sinif şagirdlərinin komanda işi, ünsiyyət və liderlik bacarıqlarını inkişaf etdirməklə yanaşı, eyni zamanda vaxtın idarə edilməsi və təşkilatçılıq bacarıqlarını təkmilləşdirməklə, məsuliyyət hissini artırmaqla, ümumi öyrənmə münasibətini yaxşılaşdırmaqla akademik müvəffəqiyyəti təşviq edir. Məqalədə təhlil edilən digər məsələ bu metodikanın tətbiqinin gələcəkdə şagirdin təhsil nəticələrində, bilavasitə hərtərəfli inkişafında uğurlu aspektlərdən biri olmasıdır.

Açar sözlər: ibtidai təhsil, şagird, sinifdənkənar fəaliyyətlər, sosial inkişaf, psixi inkişaf, fiziki inkişaf, akademik inkişaf, bacarıqlar.

DOI: 10.30546/2709-2488.2025.01.514

Məqaləyə istinad: Ağayeva E. (2025). Sinifdənkənar fəaliyyətlərin ibtidai sinif şagirdlərinin sosial-emosional inkişafında rolu. *«Məktəbəqədər və ibtidai təhsil»*, № 1 (250), səh. 66-75.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 24.01.2025; qəbul edilib – 26.02.2025.

CC BY 4.0. Müəlliflər açıq şəkildə öz əsərlərinin müəlliflik hüquqlarını təsdiq edir və jurnala Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) lisenziyası çərçivəsində ilk nəşr hüququnu verirlər. Bu lisenziya, əsərin bu jurnalda yayımlandığı və orijinal müəlliflərə istinad edildiyi halda, onun sərbəst şəkildə digər şəxslər tərəfindən yayılmasına icazə verir.

Giriş / Introduction

Sinifdänkənar fəaliyyətlər məktəb mühitindən kənarda tətbiq edilən, tədris proqramı ilə əlaqəli, lakin dərs saatlarından kənar təşkil olunan müxtəlif fəaliyyət növləridir. Bu praktik fəaliyyət növləri ibtidai sinif şagirdlərinin sosial, emosional, fiziki, intellektual və yaradıcı inkişafına kömək edir, onlarda liderlik, əməkdaşlıq, problem həlletmə, zaman idarəetməsi kimi mühüm həyat bacarıqlarının formalaşmasına təsir göstərir. Daha geniş mənada, bu fəaliyyətlər şagirdlərə özlərini ifadə etmək, mövqelərini təsdiq etmək və gələcək inkişaf istiqamətlərini müəyyənləşdirməkdə kömək olur.

İdman, musiqi, rəsm, dram və şagird dərnəklərini, eyni zamanda könüllü işlər, elmi layihələr və müxtəlif sosial tədbirləri sinifdänkənar fəaliyyətlərə aid etmək olar. “Sinifdänkənar fəaliyyətlər şagirdlərə öz maraqlarını kəşf etməyə, yeni bacarıqlar öyrənməyə, eyni zamanda özünə güvən və məsuliyyət hissi qazanmağa imkan verir” [Doolittle, P., 2018]. “Sinifdänkənar fəaliyyətlər ibtidai təhsildə uşaqların ümumi inkişafında mühüm rol oynayır. Orta təhsillə paralel olaraq, sinifdänkənar fəaliyyətlər şagirdlərə sosial, emosional və fiziki baxımdan inkişaf etməyə kömək edən hərtərəfli təhsil sistemini təmin edir” [Cəlilova, Y., 2018]. Sinifdänkənar fəaliyyətlərin ibtidai sinif şagirdləri üçün faydaları aşağıdakılardır:

- Fiziki aktivliyi yüksəldir. İdman, rəqs və rəsm, musiqi dərsləri kimi sinifdänkənar fəaliyyətlər uşaqları fiziki fəaliyyətə təşviq edir, onların sağlamlığına və rifahına töhfə verir.
- Sosial bacarıqları inkişaf etdirir. Sinifdänkənar fəaliyyətlər şagirdlərə sinif mühitindən kənarda yaşadları ilə ünsiyyət qurmaq imkanını yaradır və bu, komanda işi, ünsiyyət və liderlik kimi sosial bacarıqların inkişafına əhəmiyyətli təsir göstərir.
- Yaradıcılığı inkişaf etdirir. İncəsənət, musiqi və dram dərnəkləri kimi sinifdänkənar fəaliyyətlər uşaqlara özlərini yaradıcı şəkildə ifadə etmək imkanını verir, onların təxəyyülünü gücləndirir və bədii qiraət qabiliyyətlərini inkişaf etdirir.
- Aidiyyət hissi yaradır. Sinifdänkənar fəaliyyətlər uşaqlara aidiyyət hissi bəxş edir, onlara maraq və ya istedad sahələrində fərqlənmək imkanını təqdim edərək özünə inam hissini yüksəldir.
- Akademik uğuru təşviq edir. Sinifdänkənar fəaliyyətlərdə iştirak edən şagirdlər vaxtın idarə edilməsi və təşkilatçılıq bacarıqlarını öyrənir, özlərində məsuliyyət hissi inkişaf etdirirlər ki, bu da onların akademik baxımdan uğurlu nəticələr əldə etmələrinə təsir göstərir.

Bütün bu sadalananlar, demək olar ki, sinifdänkənar fəaliyyətlərdə şagirdlə-

rin ümumi inkişafına zəmin yaradan əsas amil kimi çıxış edirlər.

Əsas hissə / Main part

Sinifdankənar fəaliyyətlər, adətən, məktəbin rəsmi dərslər saatlarından sonra təşkil edilən, məcburi deyil, daha çox könüllü xarakter daşıyan tədris kimi başa düşülür. Bu fəaliyyətlər sinifdə tədris və öyrənmənin davamı olaraq, nəzəriyyəni təcrübə ilə əlaqələndirərək şagirdlərin bilik və davranışları arasında vəhdət yaradır. Sinifdankənar fəaliyyətlər, həm də şagirdlərin biliklə yanaşı, qrupda işləmək kimi bacarıqlar əldə etmələri üçün bir vasitədir. “Bu fəaliyyətlər elm və texnologiya, ictimai xidmət, sosial fəaliyyətlər, humanitar tədbirlər, mədəni və bədii tədbirlər, estetik tərbiyə, fiziki tərbiyə, idman, əyləncə və s. kimi müxtəlif praktik fəaliyyət növlərini əhatə edir” [Cəfərzadə, K., 2015].

“Sinifdankənar fəaliyyətlər şagirdlərə həyat bacarıqları və təcrübələr qazandıraraq onların şəxsiyyət kimi hərtərəfli inkişafında son dərəcə vacib rol oynayır” [Frey, B., 2014]. “Bu fəaliyyətlər şagirdlərin sinifdə öyrəndikləri bilikləri möhkəmləndirir və onların özlərini inkişaf etdirmək, uyğunlaşma, ünsiyyət, siyasi və sosial bacarıqlar, idarəetmə, nəticələrin qiymətləndirilməsi kimi qabiliyyətlərini inkişaf etdirmələrinə kömək edir” [Harlin, R., 2015]. Digər tərəfdən, sinifdankənar fəaliyyətlər şagirdlərə həyat problemlərinə düzgün yanaşma tərzini formalaşdırmaq, davranışlarına görə məsuliyyət daşımaq, yanlış davranışlara qarşı mübarizə aparmaq və həyatın gözəlliklərini qiymətləndirmək imkanı yaradır.

“Müasir dövrdə, xaricdə təhsil almaq üçün müraciət paketlərində, xüsusilə də universitetlərdən, biznes təşkilatlarından və beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatlarından təqaüd üçün müraciətlərdə həmişə namizədlərdən onların sinifdankənar fəaliyyətləri ilə bağlı məlumat təqdim etmələri tələb olunur” [Hinds, S., 2013]. Sinifdankənar fəaliyyətlər təkcə bilik deyil, həm də komanda şəklində işləmək, sosial və mədəni bacarıqları inkişaf etdirmək üçün bir şansıdır.

“Təcrübə fəaliyyətləri təhsil alanlara praktik təcrübələr əldə etmək, pozitiv emosiyalar yaşamaq, mövcud təcrübələri araşdırmaq, müxtəlif fənlərdən bilik və bacarıqlar əldə edərək tapşırıqları yerinə yetirmək və ya yaşına uyğun məktəb, ailə və cəmiyyət daxilində real həyatda problemləri həll etmək imkanı təmin etmək üçün müəllimlər tərəfindən planlaşdırılan, düzəliş edilən və istiqamətləndirilən təhsil fəaliyyətləridir” [Axundova, S., 2013]. Bu fəaliyyətlər vasitəsilə şagirdlər öz təcrübələrini yeni bilik, anlayış və bacarıqlara çevirə, yaradıcılıq potensiallarını qiymətləndirə bilirlər. Bununla da şagirdlər öz hədəflərini həyata keçirmə, ətraf mühitə, gələcək karyeralarına uyğunlaşma bacarıqlarının inkişafına töhfə verə bilirlər.

“Təcrübə fəaliyyətləri şagirdlərin vacib keyfiyyətlərinin, ümumi kompeten-

siyalarının, spesifik bacarıqlarının formalaşdırılmasına və inkişafına töhfə verir” [Hacıyeva, R., 2017]. “Bu fəaliyyətlərin məzmunu şagirdlərin özləri, cəmiyyət, təbiət və peşələr ilə olan fərdi əlaqələrinə əsaslanır. Təcrübə fəaliyyətlərinin məzmunu iki mərhələyə bölünür: əsas təhsil və peşə yönümlü təhsil” [Bayramov, Ə., 1981]. İbtidai təhsil səviyyəsində təcrübə fəaliyyətləri özünü kəşf etmək, özünü inkişaf etdirmək, dostlarla, müəllimlərlə və ailə üzvləri ilə münasibətləri düzgün formalaşdırmaq üzərində cəmlənir. Sosial fəaliyyətlər və şagirdlərə yaxın bəzi peşələrin araşdırılması da onların yaşına uyğun məzmun və formalarda təşkil olunur və həyata keçirilir.

“Təcrübə fəaliyyətlərinin ümumi məqsədi şagirdlərə onların bacarıqlarını, komanda tərkibində təşkilatçılıq qabiliyyətlərini, peşə yönümlü istiqamətləri inkişaf etdirmək, eləcə də hərtərəfli, proqramda göstərilən əsas keyfiyyətlər və ümumi bacarıqların inkişafına töhfə verməkdir” [Mərdanov, M., 2019]. “Bundan əlavə, sinifdənkənar fəaliyyətlər şagirdlərə özlərini və ətraf aləmi kəşf etməyə, zəngin mənəvi həyatlarını inkişaf etdirməyə, təbiətin gözəlliyini və insan mərhəmətini qiymətləndirməyə, düzgün həyat dəyərləri və davranışları formalaşdırmağa, vətənə, milli kökünə və kimliyinə sevgi bəsləməyə kömək edir” [Kuo, Y., 2017]. Bu, qloballaşan dünyada şagird vətəninin, həm də xalqının əsrlərdən bəri miras qalan milli-mənəvi dəyərlərini qorumağa və inkişaf etdirməyə töhfə verir. Bu gün müstəqil bir dövlət olaraq milli dəyərlərimizə və kimliyimizə sahib çıxmaq, bu dəyərləri ailədə, məktəbdə inkişaf etdirərək, ənənə şəklində gələcək nəsillərə ötürmək həm ailənin, həm də məktəbin üzərinə düşür. “Şagird ailədən və məktəbdən topladıqlarını gələcəkdə öz həyatında tətbiq edir və bu baxımdan, onun təfəkkürünə, dünya görüşünə təsir edən amillər gələcəkdə onun bir şəxsiyyət kimi necə formalaşmasını təmin edir” [Əlizadə, Ə., 2008]. Nümunə olaraq qeyd etmək olar ki, milli dəyərimiz olan muğam hər bir ailədə dinlənilməli, məktəblərdə tədris edilən musiqi dərslərində, tədbirlərdə milli irsimiz kimi təbliğ olunmalıdır.

İbtidai təhsil səviyyəsində sinifdənkənar fəaliyyətlərin əsas məqsədi həm də, gündəlik həyatda müsbət vərdisləri inkişaf etdirməkdir. Məsələn, zəhmətkeş olmaq, evdə, məktəbdə və cəmiyyətdə bir şagird kimi vəzifələri yerinə yetirmək, özünü qiymətləndirmək, özünü tənzimləmək, mədəni ünsiyyət və davranış bacarıqları inkişaf etdirmək, komanda daxilində problem həlletmə bacarıqlarını artırmaq hər bir şagirdin şəxsi inkişafına şərait yaradan amillərdir.

Sinifdənkənar fəaliyyətlər aşağıdakı məzmunlara uyğun təşkil olunmalıdır:

1. İbtidai siniflərdə təcrübə fəaliyyətlərinin rolu və mövqeyi dəqiq qiymətləndirilməli, hər bir şagirdin bacarığına uyğun şəkildə bölünməlidir.
2. Şagirdlərin fərdi xüsusiyyət və bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi müxtəlif təhsil sahələrinin bilik və bacarıqlarının təcrübəsinə əsaslanmalıdır.

3. Sinifdənkənar fəaliyyətlər məktəbdə, ailədə, cəmiyyətdə peşəyönümlü fəaliyyətlərin və komanda şəklində qarşıya qoyulmuş məsələnin həllinə yönəlməlidir.

4. Sinifdənkənar fəaliyyətlərin təşkili prinsipi ondan ibarətdir ki, tədris və tətbiq praktik fəaliyyətdə həyata keçirilməlidir.

“Bütün bu məzmunlar, iş planları, təcrübə və nəzəri tədris materialları öncədən müəllim və pedaqoq heyəti tərəfindən hazırlanmalı, günümüzün realıqlarına uyğun olaraq, beynəlxalq təcrübəyə əsaslanmalı şagirdin inkişafına və yaradıcılığına dəstək olmalıdır” [Məhərrəmov, E., 2013]. Bu təcrübə bilavasitə məktəb, şagird və valideyn üçbucağının sağlam şəkildə inkişafına zəmin yaratmaqla, valideynin kiçik yaşlardan övladının hansı bilik və bacarıqlara daha məqsədyönlü olduğunu ortaya çıxardacaqdır. Beləliklə, məktəb və valideyn tandemi şagirdin gələcəkdə sağlam bir şəxsiyyət kimi formalaşmasına dəstək olacaqlar. Bu yanaşma bütün hallarda özünü doğrultmaya bilər. “Çünki, biz bilirik ki, ailələr müxtəlifdir və mental təfəkkürün inkişafı və formalaşması hər ailədə fərqli şəkildə özünü büruzə verir” [Əliyev, İ., 2007]. Bu baxımdan, məktəbin üzərinə daha çox məsuliyyət düşür. Təcrübə fəaliyyətlərinin düzgün şəkildə valideynə çatdırılması və bu fəaliyyətin onun övladının gələcək təhsilində, peşə bacarıqlarında ona dəstək olması, pedaqoqların xüsusi yanaşma metodikasının tətbiqi, bilavasitə valideynin övladının öz seçiminə hörmətlə yanaşması istiqamətində sağlam bir körpü rolunu oynayır. Məlumdur ki, cəmiyyətimizdə övladını həkim, hüquqşünas, idmançı və s. peşələrdə görmək istəyən valideynlər az deyil. “Lakin hər bir uşağın xüsusi bacarıq və qabiliyyəti var” [Laverick, D., 2016]. Uşaqda bacarıq və qabiliyyətləri aşkara çıxartmaq, düzgün istiqamət vermək gələcəkdə yiyələnəcəyi peşəni uğurlu şəkildə inkişaf etdirməyə zəmin yaradacaqdır. Bu baxımdan, sinifdənkənar təcrübə fəaliyyəti proqramları mühüm rol oynayır.

Təcrübə fəaliyyətləri proqramının əsas məzmunları aşağıdakılardır:

- şagirdlərin bir-biriləri ilə olan münasibətləri;
- cəmiyyət və ictimaiyyətlə olan əlaqələri;
- ətraf mühitə münasibətləri;
- gələcək karyeraları ilə bağlı münasibətləri.

Bu məzmun özü də dörd əsas fəaliyyət qrupu vasitəsilə həyata keçirilir:

- şəxsi inkişaf fəaliyyətləri;
- əmək fəaliyyətləri;
- sosial xidmət fəaliyyətləri;
- ictimai xidmət fəaliyyətləri.

Sinifdənkənar fəaliyyət proqramının məzmunu iki mərhələyə bölünür:

a) Əsas təhsil mərhələsində şəxsiyyətin formalaşması, vərdişlərin və həyat bacarıqlarının inkişafı, kollektiv fəaliyyətlər, dərnəklər, təhsil layihələrində iş-

tirak, sosial fəaliyyətlər, könüllü işlər, əmək fəaliyyətləri və s. həyata keçirilir. İbtidai sinif səviyyəsində diqqət daha çox şəxsi inkişaf fəaliyyətlərinə, həyat bacarıqlarına, dostlarla, müəllimlərlə və ailə üzvləri ilə münasibət yaratmaq bacarıqlarına yönəldilir. Bundan əlavə, əmək fəaliyyətləri, sosial fəaliyyətlər və bəzi peşələrlə tanışlıq həyata keçirilir.

b) Peşəyönümlü təhsil mərhələsində hər bir şagird öz qabiliyyətlərini, güclü və zəif tərəflərini müəyyənləşdirir, gələcək fəaliyyətində bunları nəzərə alaraq məsuliyyətli bir peşəkar kimi çıxış edir.

Aparılan araşdırmalardan məlum olduğu kimi, ibtidai siniflərdə təcrübə fəaliyyətlərinin əsas məqsədi şagirdlərin mədəni, zehni, fiziki və psixoloji baxımdan inkişafının təmin edilməsidir ki, bu fəaliyyətlər də şagirdlərə ətraf aləmi dərk etməyə, həyat bacarıqlarını təkmilləşdirməyə və vacib sosial bacarıqları inkişaf etdirməyə kömək edir. Məsələn:

Ətraf mühiti araşdırmaq. Təcrübə fəaliyyətləri şagirdlərə məkan, mədəniyyət, tarix, elm və digər mövzular haqqında məlumat əldə etməyə kömək edir. Bu, şagirdləri ətraf aləm haqqında daha çox məlumat və yeni biliklər əldə etmələrinə həvəsləndirir.

Həyatı bacarıqları təkmilləşdirmək. Təcrübə fəaliyyətləri şagirdlərə yaradıcı düşünmə, zaman və maliyyə idarəetməsi, problem həlletmə, komanda işi və effektiv ünsiyyət kimi həyat bacarıqlarını inkişaf etdirməyə kömək edir.

Sosial bacarıqları inkişaf etdirmək. Təcrübə fəaliyyətləri şagirdlərdə qarşılıqlı hörmət, dinləmə, paylaşma və əməkdaşlıq kimi sosial bacarıqların inkişaf etdirilməsinə, onların cəmiyyətə adaptasiya olunmasına kömək edir.

Akademik müvəffəqiyyətə nail olmaq. Təcrübə fəaliyyətləri şagirdlərə öyrənmə hədəflərini görməyə kömək edir və onlar mövzular arasında asanlıqla əlaqə yaradaraq öyrəndiklərini daha səmərəli şəkildə əldə edirlər. “Buna görə də, ibtidai sinifdə təcrübə öyrənmə fəaliyyətləri şagirdlərin hərtərəfli inkişafına və həyatda uğurlu, bacarıqlı fərdlər olmalarına kömək etməkdə böyük əhəmiyyət kəsb edir” [Əliyev, R., 2010].

Təcrübə fəaliyyətləri ibtidai sinif şagirdlərinin müxtəlif mövzularda bilik əldə etmələrinə və özünüinkişaf prosesinə dəyərli bir vasitə ola bilər. Sinifdənkənar fəaliyyətlərin təşkili zamanı qarşıya qoyulan məqsədlərin bir neçəsini nəzərdən keçirək:

Aydın öyrənmək. Təcrübə fəaliyyətinin öyrənmə məqsədləri aydın şəkildə müəyyən edilir. Fəaliyyətin tədris proqramı ilə uyğunluğu və şagirdlər üçün yaşa uyğun, əldə edilə bilən məqsədlər təmin edilir. Bu, şagirdlərin sinifdənkənar fəaliyyətin məqsədini başa düşmələrinə və onu öz təcrübələri ilə əlaqələndirmələrinə kömək edəcəkdir.

Əvvəlcədən planlaşdırmaq. Təcrübə fəaliyyətini təşkil etmək planlaşdırma

və hazırlıq, yəni plan qurmaq, lazım olan materialları, təhlükəsizlik tədbirlərini və loqistik düzəlişləri daxil etməyi tələb edir. Fəaliyyət üçün kifayət qədər resursların və avadanlıqların mövcudluğuna əmin olmaq lazımdır.

Refleksiyanı təşviq etmək. Refleksiya təcrübə fəaliyyətləri ilə öyrənmənin vacib bir hissəsidir. Şagirdlər sinifdənkənar fəaliyyətlə bağlı fikir, düşüncə və hisslərini paylaşmağa təşviq edilməlidirlər. Bu, onların öyrənməni mənimsəmələrinə və tənqidi düşünmə bacarıqlarını inkişaf etdirmələrinə kömək edəcəkdir.

Qiymətləndirmə. Sinifdənkənar təcrübə fəaliyyətlərinin keyfiyyət səviyyəsini, effektivliyini yüksəltmək üçün qiymətləndirmə vacibdir. Bu işin təşkili müəllimlər və şagirdlər tərəfindən həyata keçirilir, gələcək fəaliyyətlərin təkmilləşdirilməsi üçün istifadə edilir.

Bütün bu yanaşmalar, tətbiqlər ibtidai sinif şagirdlərinin özünüinkişaf və yeni biliklər əldə etmələri, onlara düzgün istiqamətin verilməsi baxımından daha perspektivli, sağlam tədris metodikalarının toplusu kimi çıxış edir.

Nəticə / Conclusion

Sinifdənkənar fəaliyyətlər ibtidai təhsildə mühüm rol oynayır, çünki şagirdlərə əənəvi sinif mühitindən kənarda maraq və istedadlarını kəşf etmək imkanı verir. Sinifdənkənar fəaliyyətlərdə iştirak etməklə, uşaqlar onların gələcək uğuru üçün vacib hesab edilən sosial bacarıqlar, komanda işi, liderlik və zaman idarəetməsi bacarıqlarını inkişaf etdirə bilirlər. Bundan əlavə, sinifdənkənar fəaliyyətlər fiziki sağlamlığı və zehni rifahı yaxşılaşdırır, çünki onlar məşq etməyi, stressdən azad olmağı və özünü ifadə etməyi öyrənirlər. Nəticə etibarilə, sinifdənkənar fəaliyyətlər ibtidai təhsilin dəyərli bir komponentidir. Bu, məktəb, valideyn və cəmiyyət tərəfindən təşviq edilməli, dəstəklənməlidir. Uşaqların öyrənməsi və inkişafı üçün müxtəlif cəlbedici imkanlar təqdim etməklə, sinifdənkənar fəaliyyətlər onların təhsilini zənginləşdirə, yaradıcılıqlarını, maraqlarını inkişaf etdirə və onları hərtərəfli şəxsiyyət halına gətirə bilər. Məlumdur ki, günümüzdə elektron daşıyıcıların kiçik yaşlı şagirdlər tərəfindən mütəmadi olaraq istifadə olunması, onların, ilk növbədə, psixoloji durumuna mənfi təsir göstərir. Bundan çıxış yolu kimi şagirdlərin sinifdənkənar sağlam və məqsədyönlü fəaliyyətləri onların bir növ bu bağlılıqdan azad olmalarına və informasiya texnologiyalarından yalnız bilik və bacarıqlarını təkmilləşdirmək məqsədi ilə düzgün istifadəsinə zəmin yaradacaqdır. Bu, həmçinin şagirdin yaradıcılıq qabiliyyətini artıraraq, özünüinkişaf və özünüdərk prosesində düzgün, sərbəst qərar verməsinə şərait yaradacaq. Sinifdənkənar fəaliyyətlər şagirdin dünyagörüşünün artması, yeni biliklərin təcrübədə tətbiq olunması, bədii qiraət, musiqi, teatr, habelə texnoloji inkişafın mühüm bir qolu olan STEAM istiqamətində ba-

carıqlarının ön plana çıxmasında mayak rolunu oynayacaqdır. Bu günün sağlam şagirdi isə sağlam gələcək deməkdir. Bu da, öz növbəsində, sağlam gələcək nəslin formalaşmasına zəmin yaradacaq və şagirdin inkişafına öz müsbət təsirini verəcəkdir.

Məqalənin aktuallığı. Məqalədə ibtidai sinif şagirdlərinin inkişafında sinif-dənkənar fəaliyyətin rolu, bu istiqamətdə məktəb–valideyn tandeminin dəstəyi, şagirdin sağlam bir vətəndaş kimi formalaşmasında bu fəaliyyətin təsiri və müxtəlif aspektlərdən rolu qiymətləndirilmişdir. Günümüzdə şagirdlərin zamanının səmərəli keçirilməsi, vaxt meyarının düzgün bölünməsi, özünüinkişaf, kollektiv fəaliyyətdə özünəinam və s. fəaliyyətlərin düzgün istifadə edilməsi kimi məsələlər prioritet məqsəd kimi qarşıya qoyulmuşdur.

Məqalənin elmi yeniliyi. Bildiyimiz kimi, bu gün şagirdlərin müasir təhsil sisteminə inteqrasiyası önəmli bir faktdır. Təcrübələr onu göstərir ki, bu gün şagird təhsilini hər hansı bir avropa ölkəsində davam etdirmək istədiyi halda namizədlərdən onların sinifdənkənar fəaliyyətlərinə dair məlumatları təqdim etmələri tələb olunur. Bununla onlar şagirdin təkcə bilik səviyyəsini deyil, həm də komanda şəklində işləmək, sosial və mədəni bacarıqları inkişaf etdirmək kimi yanaşmaları ortaya qoyur. Düşünürəm ki, bu gün təhsil sisteminə, xüsusilə ibtidai sinif şagirdlərinin kiçik yaşlardan sinifdənkənar fəaliyyətə cəlb olunması onun gələcək təhsilində, karyerasında mühüm rol oynayan bir faktor kimi çıxış edəcəkdir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti. Sinifdənkənar fəaliyyətlər şagirdlərə gündəlik problemlərə düzgün qiymət verməklə cəmiyyətə, məktəbə, ailəyə sağlam vətəndaş qazandıracaq. Daha böyük mənada, bu fəaliyyətlər şagirdlərə özlərini ifadə etmək, mövqelərini təsdiq etmək və gələcək inkişaf istiqamətlərini müəyyənləşdirməkdə yeni imkanlar açacaqdır. Bu baxımdan, məqalə ibtidai sinif müəllimləri, mütəxəssislər, metodistlər və valideynlər üçün əhəmiyyətli hesab olunur.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat / References

1. Axundova, S.L. (2013). Həyat bilgisi fənninin digər fənlərlə əlaqəli tədrisinin imkanları və yolları: (pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru dissertasiyasının avtoreferatı). Bakı, 24 s.
2. Bayramov, Ə.S. (1981). Şəxsiyyətin təşəkkülünün aktual psixoloji problemləri. Bakı, “Azərnəşr”, 298 s.
3. Cəfərzadə, K. (2015). Təsviri incəsənət – 1. Yaradıcılıq dəftəri. Bakı, “Bakınəşr”, 56 s.

4. Cəlilova, Y.Q. (2018). Təsviri incəsənət – 3. Ümumtəhsil məktəblərinin 3-cü sinfi üçün dərslik. Bakı, “Bakınəşr”, 64 s.
5. Məhərrəmov, E.X. (2013). İbtidai siniflərdə interaktiv və ənənəvi metodlardan vəhdətdə istifadənin təlimin keyfiyyətinə təsiri: (pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru dissertasiyasının avtoreferatı). Bakı, 23 s.
6. Mərdanov, M. (2009). Azərbaycan təhsili yeni inkişaf mərhələsində Bakı, “Çaşıoğlu”, 528 s.
7. Hacıyeva, R.C. (2007). İnformatika və informasiya texnologiyaları fənin digər fənlərlə əlaqəli tədrisi yolları: (pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru dissertasiyası). Bakı, 148 s.
8. Doolittle, P.E. (2018). Extracurricular Experiential Education in Primary Grades: Journal of Experiential Education. 41(2), 183-196. <https://doi.org/10.1177/1053825917744266>
9. Frey, B.B., Palmer, D.J. (2014). Engaging Elementary School Students in Education Through Extracurricular Learning Activities., Childhood Education. 90 (5), 332–337. <https://doi.org/10.1080/00094056.2014.956249>
10. Harlin, R.P. (2015). Learning by Doing: The Importance of Extracurricular Experience in Primary Grades. Journal of Educational Research and Practice, 5(1), 60-68. <https://doi.org/10.5590/jerap.2015.05.1.06>
11. Hinds, S.E., Volpe, M. (2013). Learning Methodologies in Primary Grade Lessons. Journal of Elementary Science Education. 25(2), 21-33. <https://doi.org/10.1007/s10972-013-9332-1>
12. Kuo, Y.C., Yang, C.Y. (2017). Aspects of Interest in Social Studies Among Primary School Students: A Case Study. International Journal of Humanities and Social Science Research. 5(1), 1-12. <https://doi.org/10.11648/j.hssr.2017.05.01>
13. Laverick, D.M. (2016). The Impact of Extracurricular Activities on Motivation and Engagement of Elementary School Students. Journal of Elementary Education. 26(2), 35-46. <https://doi.org/10.21307/joe-2016-010>